

Бібліотека – дім для рідної мови

У статті розглянуто досвід роботи бібліотек Кіровоградської області з популяризації української мови.

Рідна мова є важливим елементом культурної та національної свідомості людини. Любов до рідної мови починається ще з колиски, з маминої колискової пісні. В ній – материнська любов і світ добра, краси і справедливості, щира віра в магічну силу слова. Знання рідної мови – перша ознака освіченої людини.

У липні 2019 року Уряд України схвалив стратегію популяризації української мови до 2030 року «Сильна мова – успішна держава».

Цю Стратегію розробили та ухвалили з метою «забезпечення єднання українського суспільства та зміцнення його української ідентичності, утвердження української мови по всій території України».

За часи свого існування українська мова зазнавала злетів і падінь. Сьогодні, згідно зі статтею 10 Конституції України, «державною мовою в Україні є українська мова». Мова – це історія народу, його світогляд.

Кілька цікавих фактів про українську мову. Учені довели, що вік нашої рідної української мови – 7 тисяч років. Українська мова належить до слов'янської групи індоєвропейської мовної родини. Найближчою генеалогічно до української мови є білоруська. Ці дві мови мають 84% спільної лексики. Далі йдуть польська і сербська (70% і 68% відповідно) і лише потім – російська (62%).

Українська мова багата на синоніми та зменшувальні форми.

Найбільша кількість слів в ній розпочинається на літеру «П», а найменш уживаною є буква «Ф».

У 1934 році на конкурсі мов у Парижі українська мова була визнана однією з найкращих мов світу і посіла друге місце після італійської.

Мова – скарб народу, тому бібліотеки територіальних громад постійно працюють у напрямку виховання у користувачів любові до рідної мови, знайомлять їх з історією виникнення української мови, її історичним минулим, з її фонетичними та граматичними можливостями, стилями української мови, виховують повагу не тільки до рідного слова, а й до рідної Батьківщини. З цією метою бібліотекарі прикладають максимум зусиль, щоб масові заходи були цікавими та різноплановими, застосовують при цьому як традиційні, так і нетрадиційні форми роботи.

Так, до Міжнародного дня рідної мови, який щороку відзначається 21 лютого, Пурпурівська сільська бібліотека Новомиргородської міської територіальної громади провела цікавий і змістовний захід – бібліооберіг «В тебе доля полинова, наша рідна українська мова». Спочатку заходу бібліотекар Чорна Л. О. розповіла присутнім про історію виникнення свята рідної мови та про тих, хто, зберігаючи мову предків, став на захист рідного слова у своїх творах – І. Франка, Л. Українку, Б. Грінченка, М. Куліша, О. Олеса, М. Драгоманова, О. Телігу.

**Марія
Охріменко,**

головна бібліотекарка
науково-методичного
відділу
Обласної
універсальної наукової
бібліотеки
ім. Д. І. Чижевського,
м. Кропивницький

Після цього учасники заходу здійснили невеличкий екскурс в історію української мови – ознайомились з гіркими сторінками її становлення. Всі присутні зі свічками в руках по черзі зачитували дати зі скорботного календаря української мови, починаючи з 1720 року, коли російський цар Петро I заборонив друкувати книжки українською мовою. Учасникам було представлено книжкову виставку «Українська мова – серця мій подих». Під час проведення заходу лунали українські пісні: «Реве та стогне Дніпр широкий», «Два кольори», «Місяць на небі», а також вірші М. Рильського, П. Тичини, І. Драча та інших українських поетів. Гості заходу переглянули мультимедійну презентацію «Українська мова – мудрості криниця», а також взяли участь у конкурсній програмі «Знавці рідної мови». У завершальному слові заходу прозвучала ода рідній мові: «Світлоносна! Ти – як море – нескінченна, глибинна, могутня. Ти є Вічність. Ти є Правда. Ти – наш Оберіг».

Пріоритетним напрямком роботи бібліотек Гайворонської міської територіальної громади є збереження, вивчення та популяризація української мови. З березня 2023 року бібліотеки Гайворонської громади розпочали роботу за власною цільовою комплексною програмою «Рідну мову треба знати, берегти і поважати». Мета програми – поглибити знання користувачів з української мови, викликати у них бажання вивчати рідну мову; формувати суспільну та пізнавальну активність, виховувати відвідувачів у дусі відданості Батьківщині та українському народу на засадах національної гідності та активної громадянської позиції. Очікуваний результат: зміцнення статусу української мови як державної, покращення знання мови як у форматі навчання, так і у форматі живого спілкування, прищеплення любові

до рідного слова. В рамках реалізації програми у бібліотеках громади проведено цілий ряд цікавих заходів: мовна гра «Жило-було слово» (Бугівська бібліотека-філія), презентація онлайн-ресурсів з вивчення української мови (міська публічна бібліотека), бібліопоради «Говоримо правильно» (бібліотеки громади).

Вікненська бібліотека-філія запропонувала своїм користувачам взяти участь у квесті «Рідна мова не полова». Учасники рухались за маршрутним листом від зупинки до зупинки. Зупинка «Секретна абетка» перенесла гравців до невідомої країни з загадковими літерами, правильно їх розставивши, учасники квесту прочитали вислів про рідну мову. Зупинка «Пошукова» змусила гравців побігати бібліотекою в пошуках загаданих книг, а знайшовши їх, відтворити прізвища авторів в алфавітному порядку. Зупинка «Грамотії» перевірила учасників на знання правопису. Станція «Шифрувальник» запропонувала поринути в детективний світ та розшифрувати закодовані слова. Щоб пройти наступну зупинку – «Поетично-мелодійну», учасники мали продекламувати вірші про мову та відгадати у ребусах назви українських народних пісень. Завершився захід майстер-класом з виготовлення закладок для книг в патріотичних кольорах.

Мощенська бібліотека-філія цієї ж громади провела мовознавчий двобій «За Україну, за її мову». Присутні утворили дві команди – «Мовознавці» та «Шевченківці». На учасників заходу чекали досить складні випробування: «Розминка», «Добери антонім», «Так» чи «Ні», «Редактор», «Словесний океан», «Шаради», «Хто швидше». Кожна команда отримала можливість продемонструвати обізнаність, грамотність, кмітливість, начитаність та знання рідної мови у різноманітних

конкурсах.

Вдосконалювали знання про рідну мову і користувачі у бібліотечних закладах Новгородківської селищної територіальної громади. З нагоди свята бібліотекарі публічної бібліотеки провели мовний колаж «Магія рідного слова» з учнями ПТУ № 36. Ведуча розповіла учням про значення мови в житті людини. Учасники читали вірші українських поетів, підбирали антоніми до слів, відгадували загадки-питання та загадки-жарти, шукали слова в тлумачному словнику, а також підбирали слова-синоніми в «Торбинку знань» до слів «талановитий», «завірюха», «ходити», «говорити». Всі учасники разом з бібліотекарем подорожували історичними шляхами розвитку української мови; пригадали приказки й гуморески; пояснювали значення фразеологізмів; навчалися говорити правильно українською. Під час заходу учні проявили свої знання та легко впоралися із завданнями. Спілкуючись, всі разом зробили висновок, що мова – духовний скарб нації, вона є найголовнішою ознакою народу.

В Україні рідній мові присвячене ще одне свято – День української писемності та мови, яке відзначається щороку 9 листопада.

Щороку в цей день бібліотекарі та користувачі беруть участь у Всеукраїнському диктанті єдності, який 2022 року був присвячений рідній домівці.

У рамках святкування Мечиславська сільська бібліотека-філія Благовіщенської територіальної громади провела мовознавчий турнір «Таємниці мови» для учнів ліцею «Лідер». Змагалися «Мовознавці» – команда хлопців та «Ерудити» – команда дівчат. Відповідно до завдань у бібліотеці виділили зони, які перетворили на окремі «держави» – Лексикологія, Фонетика, Синтаксис, Морфологія тощо. У кожній з них учасник, що відповідає за цю

ділянку гри, пропонував вибрати завдання і дати на нього відповідь кожному члену команди. На початку гри команди отримали маршрутні листи, за якими потрібно було рухатися по зонах-державках до фінішу. Підсумки гри підбивали за кількістю відповідних фішок у двох номінаціях: командний результат та індивідуальний. Перемогла команда «Ерудит», за участь в турнірі гравці отримали грамоти.

Мова – це не просто засіб людського спілкування, це те, що живе в наших серцях. Свою любов до рідної мови засвідчили й користувачі бібліотек Кропивницької міської територіальної громади. У бібліотеці-філії № 10 відбувся мовний круїз «Мова – це глибина тисячоліть». Учасники круїзу здійснили невеличкий екскурс в історію української мови, з цікавістю прослухали фольклорну хвилинку та взяли участь у конкурсах, забавах на галявині веселих витівок. Гравці пригадали найяскравіші зразки народної мудрості, були активними в конкурсах і вікторинах. Відвідувачам сподобалися літературний і мовний конкурси «З якого це твору?», «Знай українську»; зацікавила також гра «Найрозумніший!» – на знання української мови. Весело відбулася хвилинка роздумів «Гостре словечко ранить сердечко». На завершення учасники читали вірші про рідну мову та Україну.

До бібліотеки-філії № 4 цієї ж громади завітав кіноклуб Docudays, створений при міській централізованій бібліотечній системі (МЦБС). Тут презентували документальну стрічку «Мова» українського режисера Сергія Лисенка. Фільм розповідає історію активістів, які після вторгнення росіян виявили бажання вивчати українську мову. Ведучі заходу, бібліотекарі Тетяна Рощик та Анна Литовенко, повідомили про навчальні курси з вивчення української мови, які знаходяться на різ-

них сайтах в інтернеті. Після перегляду учасники ознайомились з книжковою виставкою «Наша мова калинова», де була представлена література з вивчення мови. Наприкінці заходу присутні декламували власні вірші про рідну мову та заспівали знану у всьому світі «Червону руту».

Слід зазначити, що заходи з популяризації рідної мови проводяться у бібліотеках не тільки до свят. Під час різноманітних засідань, зустрічей, робочого спілкування, в діловодстві та документообігу бібліотеки неухильно дотримуються вимог Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної».

Проводяться такі заходи: інформаційні сесії з української мови, презентації, відеотренажери з українського правопису, мовні палітри, засідання розмовних клубів, перегляди відеофільмів, мовні змагання, етнофестивали та інше.

Цікавим виявився етнофестиваль під назвою «Читаємо українське», який провела у сквері міського парку культури центральна міська бібліотека Світловодської міської територіальної громади. На фестивалі учасникам були представлені твори сучасних українських письменників: Ю. Винничука, А. Кокотюхи, С. Дерманського, Г. Малик, Г. Вдовиченко. Присутні із задоволенням читали вголос уривки з улюблених українських творів.

Виявити власний рівень знань української мови та літератури мали можливість і користувачі Олександрівської центральної бібліотеки, які взяли участь в інтелектуальному спринті «У мові рідній і минуле, й майбутнє, у ній народу суть, його життя». Програма заходу складалася з кросворда «Ніжна мова калинова», вікторини «Знань і розуму основа – рідна мова, рідне слово» та гри-складання пар «Слово до слова зложиться мова».

Учасники продемонстрували обізнаність, грамотність, кмітливість та знання рідної мови.

Для шанувальників рідного слова в Добрівській сільській бібліотеці-філії Вільшанської селищної територіальної громади відбулася мовна палітра «З рідним словом міцніше держава». Участь у заході взяли старшокласники разом зі вчителькою української мови та літератури Т. П. Бойчевою. Програма заходу включала мовну мозаїку «Єднає рідна мова», якою відкрився мовний челендж-марафон; мовну розвідку під назвою «Слова у рідній мові – квіти калинові», мовознавчий батл «Рідна мова й Україна – найдорожче, що в нас є»; мовний діалог «Спішу у храм святого слова». Присутні переглянули відеопрезентацію «Серце нації б'ється у слові», пригадали прислів'я, приказки, позмагалися у промовляннях скоромовок. У бібліотеці була розгорнута книжкова виставка «У ріднім слові – цілий світ». Всім учасникам підняли настрій патріотичні поезії та пісні про рідну мову.

З метою зміцнення державного статусу української мови, формування комфортного та функціонального українського середовища працівники бібліотек області приділяють велику увагу популяризації творчості українських письменників.

Творча зустріч з українським письменником Максом Кідруком та презентація його нового роману «Колонія» – першої книги науково-фантастичного циклу «Нові Темні Віки» відбулася у бібліотеці-філії № 8 Олександрівської міської територіальної громади.

Заслужують на увагу заходи, що популяризують силу художнього слова місцевих літераторів.

Українське слово звучало в читальному залі Гайворонської міської публічної бібліотеки. Тут відбулась презентація книги місце-

вого краєзнавця Олексія Павличука «Тут витеплів душею. Василь Стус і Гайворонщина». Краєзнавець розповів, що з поміж українських письменників ХХ століття доля Василя Стуса найбільш схожа на Шевченкову. В обох життя обірвалось на півдорозі. Водночас вони оцінюються як борці за зневажені людські права.

Серед запрошених були гості з міста Бершадь (Вінницька область), а також із села Таужне, де жив і працював Василь Стус, – Водойна Галина Іванівна – директорка КЗ «Таужненський ліцей». Вона розповіла про створену кімнату-музей, присвячену життю і творчості поета, а також про початок трудового шляху учителя, великого патріота України Василя Стуса. У презентації взяли участь студенти Гайворонського політехнічного фахового коледжу, які декламували вірші Василя Стуса. Присутнім також було запропоновано переглянути фрагмент художнього фільму «Заборонений» та відеоінтерв'ю із сестрою В. Стуса пані Марією. По завершенні заходу учасники мали змогу прослухати улюблену українську старовинну пісню «Ой на горі вогонь горить», яку Василь Стус співав своєму синові Дмитру.

«Шлях до мудрості» – під такою назвою відбулась творча зустріч у бібліотеці-філії № 5 Кропивницької МЦБС з місцевим письменником і краєзнавцем Валентином Карповим. Під час зустрічі користувачі дізналися про різні грані його таланту. Він є автором більш ніж чотирьох десятків книг, створив також понад 40 аматорських картин у стилі народного розпису. Присутні познайомились зі змістом двох нових, щойно виданих книг, створених у співавторстві з Олександром Затоккою – «Між двома світами» та «Незламна Україна». Усім цікаво було поспілкуватися з автором, особливо молоді, яка цікавилась істо-

рією нашого краю. На завершення зустрічі лунали старовинні козацькі пісні та патріотичні вірші поета Михайла Теніченка.

У спілкуванні бібліотекарів з користувачами не залишились поза увагою і внутрішньо переміщені особи (ВПО). Для всіх, хто прагне удосконалювати володіння рідною мовою, у бібліотеках проводяться різноманітні заходи.

При центральній бібліотеці міста Знам'янка працює розмовний клуб «Спілкуємось українською». Його учасники – тимчасові жителі міста зі східних та південних регіонів. Учасники клубу під час занять вітаються, знайомляться, складають діалоги, вивчають граматику. Форма занять неформальна, завдання нескладні, але вони допомагають подолати мовний бар'єр. Тут обговорюються події, що відбуваються в житті України, звучать вірші Лесі Українки, Тараса Шевченка, лунають українські вірші. Бібліотека стала для ВПО затишним місцем для зцілення та відновлення психологічного стану.

«Говорити українською» – під такою назвою діє безкоштовний розмовний клуб при Новоукраїнській центральній бібліотеці. Заняття з вивчення української мови проводять вчителі-мовники шкіл міста. Для відвідувачів клубу підготовлено книжкову виставку «Мова – серце народу».

Члени жіночого клубу «Домашня всезнайка» Побузької міської бібліотеки Побузької селищної територіальної громади приєдналися до культурно-мистецької акції «Наша мова – українська». На засіданні клубу відбувся поетичний акорд «Рідна мова – серця мій подих». На заході звучали улюблені вірші місцевої поетеси Ліни Поліщук: «Рідне село», «Присвята бібліотеці», «До дня народження Шевченка». Інші члени клубу зачитували поезії, присвячені рідній мові: «Мова»

М. Рильського, «Кухлик» П. Глазового, «Мову рідну, слово рідне» В. Каменчук. Присутні також переглянули книжкову виставку «Як почати говорити українською». Наприкінці заходу прозвучав «Гімн українській мові» на слова та музику Лариси Петрів.

Приділяється увага й українським переселенцям, які виїхали до країн Євросоюзу. Публічні бібліотеки міста Світловодська допомагають цій категорії користувачів шляхом поширення серед них знань з української мови та літератури. Методи і форми роботи різні: індивідуальне та групове інформування за темами (українська мова та література, народознавство, історія України); пересилка українських книг, подарованих читачами, електронна доставка документів, висвітлення на офіційних сайтах, сторінках у соціальних мережах закладів культури актуальних питань розвитку та функціонування української мови.

Питання популяризації української мови вже кілька століть лишається актуальним, що зумовлено минулим України. Так історично склалося, що і в наш час це питання не втрачає своєї актуальності.

Сьогодні українці знову виборюють зі зброєю в руках право кожного розмовляти рідною мовою у своїй країні. За українську мову, національну ідентичність та право бути господарями на своїй землі гинуть кращі сини та доньки країни.

Істина очевидна: мова має значення. Це та рушійна сила, яка об'єднала українців і весь світ і веде Україну до перемоги.